

odgovori. Jaz bi zahteval od gospoda ministra, da me malo poslušaja in mi odgovori na to vprašanje.

Ni prvo naglica in brzina, po kateri bi se izdelali dobri, točni in moderni zakoni, ampak prvo je, da se dobro in natančno dela. Tu ni na mestu površnost, ampak solidno delo. Jaz mislim, da bo naša država, da bo Jugoslavija tedaj srečna, kadar bodo zakonotvorci svoje delo vršili solidno in ne tako površno, kakor so ga vršili pri tem načrtu zakona o splošni upravi.

Ta zakonski načrt je bil predložen narodni skupščini 27. oktobra 1921. Od tega časa so pretekli meseci november, december, januar, februar, sedaj t. j. že peti mesec; a vendar pravi zakonodajec v obrazloženju, da ni bilo časa, da bi bil izdelal ta zakonski načrt bolj točno, boljše in moderno. Gospodje! Kdo bo verjel zakonodajcu, če pravi, da v petih mesecih ni mogel izdelati boljšega in modernejšega zakonskega načrta.

Vprašal bi vlado, kaj je delala medtem časom, kaj je delal zakonotvorec, ki je bil referent za ta zakonski načrt, da ni mogel izdelati boljšega, točnejšega in modernejšega zakonskega načrta. Ako pa je kaj takega izdelanega, potem pa prosim vlado in gospoda predsednika, da nam predloži podrobnejši in boljši zakonski načrt nego je ta. Posebno pa zahtevam, da se nam predložijo specijelni zakonski predlogi o splošni upravi.

Ako jih pa zakonodajec ni izdelal, je to znamenje največje malomarnosti, znamenje največje nedelavnosti v centrali. To je najboljši dokaz, da je centralizem v Beogradu nesposoben, totalno nesposoben, da vodi tako obširno in veliko državo, kakor je naša.

Člen 6. tega zakonskega načrta, katerega je, kakor se mi zdi, pododbor črtal, a stoji kljub temu v tem zakonskem načrtu in je v diskusiji, je najboljši dokaz, da bi morali prej dobiti v roke predlog o podeli zemlje, predno dobimo tako skrupulacelo zakonskega načrta o splošni upravi. Mi bi morali prej dobiti v roke natančno izdelan predlog o razdelitvi zemlje, predno se posvetujemo o tem zakonskem

predmetu. Kakor zvemo iz časopisja, se hoče razdelitev zemlje izvršiti tako, da bi bili srezi v Srbiji mali, pri nas v Sloveniji pa veliki. Gospodje, ako se tako dela, potem ni čudno, da je toliko nezadovoljnosti v naši državi. V enem delu države se dela tako, v drugem zopet drugače.

Ako bodo srezi v Sloveniji veliki, potem tudi zahtevamo, da bodo imeli večje kompetenco. Kakor pa se kaže, pa ravno hočete, da bo v Sloveniji in Hrvatski, sploh v prečamskih krajih kompetenca onih ljudi, ki so izvoljeni od naroda popolnoma izginila.

Ne gre tudi, da bi bili v Srbiji mali srezi, pri nas v Sloveniji pa veliki, in sicer radi tega ne, da bi v Srbiji imeli urade, in sreske oblasti pred nosom, pri nas v Sloveniji pa bi moral kmet, delavec, obrtnik, uradnik ali občinski predstojnik hoditi po 20, 30 in 50 km daleč, predno pride do svoje sreske oblasti.

Ako pa hočete, da bodo v Sloveniji veliki srezi, potem zahtevamo, da imajo tudi večjo kompetenco, da kmetu ne bo treba trošiti denarja, izgubljati časa in ostavljati dom za več dni, ampak da bo lahko pri tej veliki sreski oblasti našel več kompetence, da bo tam tudi lahko več dosegel. Pride tudi v poštev, da bode vsled tega v Srbiji dobilo več ljudi uradniški kruh, v Sloveniji pa manj. Nazadnje pa tudi to, da moramo, ker so davčna bremena v Sloveniji in Hrvatski večja in ker davki niso izenačeni, glavne stroške nositi mi Slovenci in Hrvatje.

Radi te površnosti, ki je v tem zakonskem načrtu, in ker ta zakonski načrt ne vsebuje prav nič modernega, pojdimo preko tega načrta na dnevni red. Zahtevam, da se nam da novo ustavo in da se nam izdela boljše zakonske načrte.

Predsednik **Miša Trifunović**: Gospodo, ja Vam predlažem da večerašnju sednico zaključimo i da nastavimo sutra pre podne, u 10 sati, s tim dnevnim redom. Molim primete li to? (Prima se.) Prema tome, zakazujem narednu sednicu za sutra pre podne u 10 sati, s produženjem današnjeg dnevnog reda, a v čerašnju sednicu zaključujem.

(Svršetak sednice u 7 časova.)

L. SEDNICA

ZAKONODAVNOG ODBORA

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE

SRBA, HRVATA I SLOVENACA

držana 8. marta 1922. u Beogradu.

Predsedavao: Predsednik **Miša Trifunović**.

Zamenjivao sekretara: dr. **Milan Simović**.

(Početak u 10 i 1/2 časova.)

Predsednik **Miša Trifunović**: Gospodo, otvaram 50. redovni sastanak. Molim, da čujete protokol prošloga sastanka.

Zamenik sekretara dr. **Milan Simonović** čita protokol 49. red. sastanka.

Predsednik **Miša Trifunović**: Ima li primedaba na protokol, gospodo? (Nema.) Objavljujem, da je protokol primljen.

Prelazimo na dnevni red. Na dnevnom redu je produženje načelnog pretrisa izveštaja pododbora o projektu zakona o opštoj upravi. Ina reč gospodin Dulibić.

Dr. **Ante Dulibić**: Gospodo, ovaj je zakon nazvan da je kostur za uredjenje oblasti. Ja mislim, da mu mi ne možemo dati to ime kostur, jer tome kosturu ne dostaju najvažnije i najglavnije kosti. Ono što najglavnije ne dostaje evome zakonu, a to je tačna oznaka, pa makar to bilo u širim potezima pojedinih nadležnosti. Da Vam to dokažem, ja ću samo naglasiti član 1. i član 2., pa da vidite, gospodo,

koliko ima tu nedoslednosti i koliko manjkavosti. Po članu 1., gospodo, izgleda, da su svi poslovi i sve nadležnosti Ministarstava pobrojanih u ovome članu poslovi opšte uprave, a po drugome članu, gospodo, da sve te poslove opšte uprave imaju da vrše veliki župani u oblastima i dotični poglavari u srezovima. Kad bi to bilo logično, onda moramo zaključiti, da Ministarstva postaju suvišna. Jer ako veliki župani i poglavari imaju da vrše sve poslove dosadašnjih Ministarstava onda bi Ministarstva bila suvišna. Dakako, da to nije i da to neće biti, jer će ipak Ministarstva imati svoju nadležnost, ali tu nadležnost treba ustanoviti. Ja znam, da u daljim članovima 12., 13. ima takodje govora o poslovima, koji pripadaju Ministarstvima. Ali kad bi bili samo ovi poslovi, koji su pobrojani u tome članu 12. i 13., kad bi oni pripadali Ministarstvima, onda bih rekao, da su Ministarstva suvišna. Bilo bi potrebno, gospodo, da se ustanovi i nadležnost pojedinih faktora makar u najvećim potezima, a ovo nije ustanovljeno.

Uzmimo i drugo: poslove opšte uprave vrši veliki župan u oblastima a poglavari u srezovima, pošto se oblasti sastoje od srezova i ako poglavari imaju da vrše sve te poslove u srezovima, onda veliki župan nema šta da radi, jer po daljim članovima veliki župan, vidi se, da ima jednu posebnu nadležnost. Samo apsolutno nije naznačeno koje poslove imaju da vrše poglavari u srezovima, koje poslove imaju da vrše veliki župani u oblastima, a koje poslove imaju da vrše dotična Ministarstva. Ja mislim, da je to najpotrebnija stvar. Nema nikakvog spomena, gospodo, o nadležnosti, o ustrojstvu ovih organa, o nadležnosti ni u subjektivnom pogledu ni u stvarnom pogledu, a to su najvažnije odredbe, koje su morale biti sadržane u ovom zakonu.

Ja mislim, gospodo, da je ovakav rad i ovakva osnova potpuno nesvršena i da joj fale baš oni bitni i glavni momenti, da je donošenje ovakvog zakona bilo protivustavno, jer u koliko ja znam, u Ustavu, u članu 135. o uredjenju oblasti nalaže se Vladi, da mora da donese te zakone u tom i tom roku. Narodna Skupština mora opet, kroz ustanoviti rok, ovaj zakon da usvoji i onda ako prodje 9 meseci a ne bude usvojen ovaj predlog, onda se mora Kraljevskom uredbom sve to urediti. Sad ja bih pitao, ovaj zakon kako je sada, po mom dubokom uverenju, ne može da bude primenjen, treba dakle, kao što je bilo rečeno, da će morati biti izglasan poseban zakon, koji će urediti sve ono što ovaj zakon nije uredio, dakle, one najglavnije stvari. Sad, ja ne znam kako se daje razlučiti: hoćete li vi nove zakone, koji moraju sačinjavati sastavni deo ovoga manjkavog zakona, usvojiti uredbom kako propisuje Ustav, jer Vlada nije donela te zakone, niti smo mi u mogućnosti, da te zakone takodje usvojimo. Ja pitam, hoće li ti zakoni Kraljevskom uredbom usvojiti se, jer to je jedna važna stvar. Kad je Ustav kazao, da se mora ovako postupati po članu 135. što se tiče uredjenja oblasti, onda ja mislim, da je dužnost Vlade da nam donese jednu takvu osnovu, kojom će biti uredjen ceo kompleks ovih pitanja, a to se po priznanju sviju nije dogodilo. Kaže se, da je to kostur a ja kažem da nije ni to.

Da treba ipak da se ustanovi nadležnost sviju ovih upravnih činbenika, ili bar glavnih činbenika, dokaz je, gospodo, što je ovaj zakon, kako glasi danas, u svome današnjem sastavu, apsolutno nesprovodljiv. Samim svojim sastavom ovaj zakon napominje, da je jako nekako simplicistički sastavljen,

da nema glavnih stvari a vidite samo šta ih ima sprovednih. Na primer ovde član 5. Gospodo, to je jedna takodje suvišna odredba, jer je to jedna stvar, koja se sama po sebi razume; nije trebala da udje u ovaj zakon a ipak je došla. Zakon ovaj izgleda, da je radjen tako na brzu ruku samo da se kako tako izradi i da se, recimo, ne kaže, da se Vlada nije postarala da postupi u smislu člana 135. A ja bih melio gospodina Ministra, da mi izvoli kazati, kad prodje 28. mart, koji je konačan rok do koga možemo da prihvatimo te odredbe pa sve i da usvojimo ove zakonske osnove, koje su na dnevnom redu, da li će dalji zakoni koji sačinjavaju sastavni deo ovoga zakona, da li će se ti zakoni Kraljevskom uredbom morati usvojiti ili redovnim putem, putem Narodne Skupštine? To mislim, da je važna stvar, jer sa ovakvim manjkavim ustanovama, koje ne utvrđuju ono što je najbitnije i najpotrebnije, samo se okolišava Ustav. Izričite odredbe Ustava kažu, da je ovo zakon o izjednačenju. Kako će biti to izjednačenje gospodo, ja ne znam. Mi ćemo imati oblasti sa velikim teritorijama i sa velikim brojem stanovništva, pa ćemo imati i oblasti jako malene. Zato mislim, gospodo, da je i pohvala, da je ovaj zakon jedan zakon za izjednačenje uprave u zemlji neosnovana. Ovaj pakon ima svrhu u suštini, da podeli upravni rad da može državna uprava funkcionirati. Neki govornici su kazali, da je to decentralizacija. Ja ne mislim, da je to prava reč, i kao zakon o pravilnoj podeli rada ja mislim, da neće odgovarati toj svrsi.

Kaže se u ovome zakonu u jednome članu, da veliki župan radi samostalno. Međutim u drugome članu kaže se, da veliki župan radi po upustvima Ministarstva. Ja mislim ovako u sebi: ako ja učinim nešto po upustvima nekoga drugog, ja ne znam kako mogu raditi samostalno. Zato ja mislim, da o podeli upravna rada, o efikasnoj podeli upravna rada ne može biti govora.

Ja se bojim a to će bez dvojbe nastati, da veliki župan neće biti samostalan, nego da će biti obratno. Ako veliki župan za svaku stvar i ako ne bi bila od važnosti, mora da čeka upuštva od strane Ministarstva, say rad biće suvišan i uprava neće ići brzim tempom, koji je potreban za vođenje jedne državne uprave.

Što se tiče pojedinih članova, o tome ćemo govoriti kad dodju na pretres pojedini članovi. Ali moram napomenuti, da je oblastima oduzeta jedna od najglavnijih državnih uprava a to su finansije. Finansije se daju razgranati i to je apsolutno potrebno. Ne bude li župan u oblasti jedna karikatura nego ako bude imao samostalan delokrug rada, potrebno je, da se ustanove u svakoj oblasti finansije, u koliko su te finansije u granicama dotične oblasti potrebne. To su pitanja poreze i taksa i raznih drugih stvari, tu može veliki župan najbolje da čuje tužbe pojedinih krajeva i razno drugo i što treba i što ne treba, dočim je ovo pitanje najglavnije oduzeto kompetenciji velikog župana.

To nije dobro i čak je pogibeljno. Kako će se urediti finansije u oblastima ja ne znam. Moraće se ustanoviti finansijske direkcije. Ako ove direkcije budu samostalni organi, onda nećemo imati jednu oblast nego dve oblasti: jedna oblast, o kojoj se govori u članu prvom i druga oblast, koja će se tičati Ministarstva finansija. Apsolutno je potrebno, da veliki župan ima svoj primeran uticaj na rukovanje pitanja državnih finansija u onom okolišu koliko je to potrebno i to se daje lako urediti: šta će

spadati od finansija upravnoj grani, šta će spadati na velikoga župana, a šta će spadati na Ministarstvo Finansija.

Još bih jednu stvar htio napomenuti što se tiče vojske. Pitanje regruta i mnoga druga pitanja, koja su takodje od velike važnosti za dotičnu oblast. Ja ne znam šta se ima provesti u užem krugu oblasti, nego li što su pitanja, koja se tiču vojske i zašto je to oduzeto iz nadležnosti velikih župana. Kad dodju pojedini članovi na pretresanje, o tome će se morati voditi računa.

Dakle radi ovih pobrojanih mana ja ću kao što sam glasao već u pododboru protiv onih zakona isto tako glasati protiv i u plenumu.

Predsednik Miša Trifunović: G. Kukovec ima da da jednu izjavu.

Dr. Vjekoslav Kukovec: Gospodo, ja nisam bio nameran da govorim u ovoj debati, jer nemam nikakva razloga za tu stvar. Mi, demokrati smo sa primanjem Ustava primili na sebe i posledice Ustava i — kad Ustav predviđa podelu zemlje, razume se samo po sebi, da tu nema debate, niti razloga da mi načelno o tome govorimo. Da ja sada uzimam reč, razlog je taj, što su četvorica gospode govornika iz opozicije, naročito iz Jugoslavenskog kluba i sinoć i danas pokušali da navedu razloge, po kojima bi izgledalo, da je administrativna i samoupravna podela, u koliko se tiče Slovenije, za stanovištvo toga predela naše otadžbine, od velike štete. Oni su naročito udarili glasno na to, kako će i kulturne i privredne i socijalne prilike u tamošnjim krajevima pod tim nevim uredjenjem trpeti ogromnu štetu, naročito zbog toga, što će predstavnici tih administrativnih jedinica — veliki župani — biti birani po nekom birokratskom sistemu tako, da narod koji tamo živi neće imati nikakva uticaja na ličnosti, koje će tamo voditi administraciju. Ja i u jednom i u drugom pogledu mislim, da mogu s punim pravom odbiti mišljenje, koje je bilo tu izneseno.

Što se tiče podelu Slovenije na dve oblasti: ljubljansku i mariborsku, gospoda, koja su tu govorila, nisu imala prava da iznose ova mišljenja u ime većine slovenačkog plemena našega naroda. Ja to utvrđujem izričitim brojkama, da nas ovde od slobodno biranih poslanika našeg plemena slovenačkog ina većina, koja se je složila na bazi Ustava s tim stanjem stvari, da treba pristupiti uredjenju države i dalje, po logičnoj konsekvenci toga kao što smo se mi svi zakleli, kada smo Ustav primili. (Dr. **Josip Hohnjec:** Većina naroda je za autonemijo! Ne govorite tako! Pri zadnjih volitvah se je iskazalo, da je ves narod za nedeljeno Slovenijo. Kar vi tu govorite, je prosta farbarija!)

Ja sam održao još prošle nedelje javne skupštine, da vidim izričito mišljenje javnosti i naroda kako on to misli. Na zborovima iz mariborske oblasti, u Ptujju, koji sam održao prošle nedelje, kao i na zboru u području ljubljanske oblasti, u Brežicama, dobio sam ja puno poverenje od naroda. (Dr. **Josip Hohnjec:** Narod, ki ga ni bilo. Bilo je samo nekaj uradništva, a ne narod. Lahko da ste vse fotografirali, ki so bili tam!)

Od 35 poslanika, koji sada zastupaju ovde narod iz slovenačkih krajeva, tri grupe su se izjasnile da pristaju na ovu podelu, kako ste sinoć čuli i to: gospodin Kristan u ime slovenačkih socijalista, koji imaju po broju sedam poslanika, Klub samostojnih kmetijaca, koj ima osam poslanika, i mi, demokrati, kojih ima iz Slovenije trojica, dakle osamnaest na-

rodnih poslanika izrečno su se izjasnili za takvu podelu Slovenije, kako je ovde predviđena, a Jugoslavenski Klub, koji ima sada u Sloveniji 15 mandata, već po tome je u manjini. (Glas: Jest, sigurno!) Gospoda iz narodne socijalističke stranke nisu se još izjasnili, to je istina, ali već po ovome računu koji sam izneo, većina legitimno izabranih poslanika slovenačkih izjasnili se za predlog, koji je vlada nama predložila. Izjasnio se za to, gospodo, i narod, a izjasnili su se i poslanici jugoslavenskog kluba za celo vreme posle predloženja ovoga nacerta, kako su kazali i gospodin Stojan Protić, koji je patron toga kluba, da imaju većinu ovde. (Žagor.) Oni nisu pokušali ni na jednome zboru, ni na jednoj skupštini, da govore protiv mariborske oblasti, jer je njihova jačina u mariborskoj oblasti i oni se ne osudjuju da kažu tome narodu nego oni to samo ovde govore. (Žagor. — Glasovi: Nije istina!) Nemoguće bi, dakle, bilo da se ima šta pokušati, da se tome narodu oko Maribora oduzme ono što mu je Ustav dao.

Sad, gospodo, da odbijem drugu tvrdnju, kako neki tvrde, kako će ti veliki župani biti neki birokratski figuranti i kako neće biti izabran po volji naroda. Jasno je, gospodo, i razumljivo za svakoga da je to skroz pogrešno. Narod će da ima uticaja i na centralnu upravu i na velikog župana. Narod iz Slovenačke biće zastupljen preko svojih poslanika i preko ovih može se vršiti svaki uticaj na Vladu. Da li će Jugoslavenski klub biti u Vladi ili ne, to je sporedna stvar, ali on može uvek da ima uticaja u zajedničkoj skupštini, pa bio on, kao što rekoh u Vladi ili ne, on će moći da vodi reč kako će se postavljati administrativni organi i veliki župani. Samo na taj način, kako su i neka gospoda kazali, ako bi jedna lokalna Skupština mogla uticati na lica i ličnosti, koji će biti izabrani da budu veliki župani, to bi bio jedan protivparlamentarni posao i nemogućnost. Svaka država mora da ima jednu politiku a naročito mora imati jednu ekonomsku politiku i kako je sinoć gospodin Kristan istakao vrlo dobro kako Slovenačka neće imati od toga ništa manje nego sve više. To je, gospodo, vidljivo i očevidno ako mi mislimo samo na ekonomsku i trgovinsku politiku. Nemoguće je, da se na ovaj način bira veliki župan, na koji bi način dakle mariborski župan mogao zastupati neku svoju drugu trgovinsku politiku i moglo bi se doći do toga, da narod dotičnoga okruga treba da bude merodavan i za postavljanje velikog župana i za celu njihovu politiku. Mi moramo imati drugu politiku i prema tome moraju da se odrede župani. Narod šalje poslanike u Skupštinu i ponavljam, neće da bude birokratskoga načina biranja ovih organa nego će narod imati kod zajedničke Vlade da utiče preko svojih poslanika na Vladu.

Ja mislim, da je dovoljno podvrgnuto mišljenje o Slovenačkoj, koje je izneto i držim, da nema razloga i volje da se iko buni protivu ovakve podelu. Narod Slovenački će primiti ovo radosno, jer on u ovoj podeli vidi svesno svoju bolju budućnost kako svoju Slovenaca tako i celokupnoga našega naroda.

Predsednik Miša Trifunović: Ima reč gospodin Ljuba Jovanović.

Ljuba Jovanović: Gospodo, dopustite i meni da kažem svoje mišljenje o ovome pitanju.

Mi sad naravno počinjemo s pretresom samo ovoga prvog od tri zakonska predloga, koji su nam podneseni, ali je ipak nesumnjivo, da ću i ja kao i gospoda predgovornici, ako ne i govoriti, ali imati

na umu i ta ostala dva zakonska predloga, jer oni su, to se već vidi, u nerazdvojenoj vezi.

Od onog što je dosada zamišljeno ovom prvom predlogu, ja smatram, da je bar sa tehničke strane najznačajnije ono što je rečeno, da je ovaj predlog nekako suviše štur, da suviše malo predviđa, da nije čak ni potpun kostur. Ako hoćete pravo da vam kažem, kada bih ja bio predlagač ovoga zakona, — ne kao Ministar nego kao narodni poslanik, — mogu vam reći, da bih zamislio i radio, da bude puniji u odredbama i da se više osvrće na sadašnje stanje zakonodavstva.

Ovaj se zakonski predlog, moramo priznati, malo osvrće na sadašnje stanje zakonodavstva, nego postavlja opšte principe, opšte propise za pitanja o kojima sa bavi. To gospoda zameraju, ali čini mi se, da toj zamerci daju suviše veliki značaj, baš i kad bi ta zamerka bila opravdana, a nesumnjivo je, da predlagač i zakonodavac ima prava, da izabere: ili će zalaziti u detalje ili će se ograničiti na opšte propise. U ovom slučaju zakonodavac se ograničio na opšte propise. Ali ja vas molim, da kad sa te strane cenimo taj njegov postupak i njegov zakonski predlog imamo na umu, da pored ovog zakonskog predloga i pored ona druga dva zakonska predloga, t. j. predloga o samoupravama oblasnim i sreskim i predloga o podeli na oblasti postoje još i drugi bilo zakonski predlozi, koji dopunjuju i ovaj i ona druga dva predloga.

Pre svega, gospodo, tu je celokupno pozitivno današnje zakonodavstvo, u koliko se ne menja ovim sadašnjim predlozima. U tom pozitivnom zakonodavstvu su predviđeni na primer što se tiče sreskih poglavarstava sve njihove raznolike funkcije i u koliko se one ovim zakonom štogod ne menjaju, sve će te funkcije i svi će današnji pozitivni zakonski propisi o tome ostati u snazi i po njima će se raditi. To je, gospodo, nesumnjivo te mislim, da vam to ne moram mnogo dokazivati.

Sada da se zapitamo, je li ovo dobro ili ne? O tome može da bude različitih mišljenja, a ta mišljenja mogu se stvarati polazeći sa osnovnih gledišta, sa kojih se to pitanje razmatra. Onaj, gospodo, koji bi želeo, da se u nas može sve što pre uniformirati, taj bi trebao da bude protivan tome. Ali onaj, koji na protiv želi, da se što više ostavi od starih ustanova i propisa i da se u njih što manje dira, taj ne bi trebao da je protiv ovoga. (Odobranje.)

Sa tim u vezi moram, gospodo, i ovo da vam kažem. Svaki naravno, ima prava da bude dosledan ili da ne bude dosledan. To svaki ima prava i u privatnom životu i u politici, ali, gospodo, ja znam, u ovom velikom načelnom pretresu o Ustavu pa vrlo često i u drugim pretresima sa strane desnice tražilo se stalno, da zakoni, koje centralni parlamenat izdaje, da to bude okvirsko zakonodavstvo, a da se ostavlja samoupravnim odnosno autonomnim ili onim federativnim zakonodavnim telima, da ona donose u granicama toga okvira sve potrebne zakone, a to se motivisalo time, što će u posebnim jedinicama — autonomnim ili samoupravnim ili federativnim — biti posebne prilike istorijske, socijalne i kulturne, pa onda u svakoj treba primenjivati nešto posebno. Pa evo — ovo je, gospodo, nešto tako okvirsko, a u tome, gospodo, okviru imaće da i dalje žive plodovi i ostaci sadašnjih posebnih istorijskih i kulturnih prilika, koje želite odbraniti od centralisanja i uniformisanja.

Kao što vidite, nije tačno tvrdjenje kao da posle ovoga zakona ostaje gotovo sve nepredvidjeno, nego je za ono što sam ovaj predlog ne predviđa ostalo mnogo i mnogo propisano u sadašnjem pozitivnom zakonodavstvu što će se imati raditi. A naravno, ne, gospodo, da se to tiče samo sreskih ili kotarskih načelstava nego i svih onih drugih ustanova i instanca, o kojima je reč ili o kojima može biti reč ovde. Svuda, gospodo, imamo o svemu tome veliku sumu različitih zakona i mi ćemo to sa vremenom menjati, a kao što vidite, za sada menjamo samo jedan deo, a ono ostalo ostavljamo budućnosti. Sad, je li to dobro, što ne svršavamo sada sve i što deo poslova ostavljamo budućnosti, ili nije, to je, gospodo, drugo pitanje, ali opet kažem: na to se drugo pitanje mora gledati sa onoga gledišta, koje sam malo čas kazao a svakako najmanje imaju razloga i prava, da se sada ljute i da zameraju gosp. ministru oni, koji su radi da se to sve zakonodavstvo i drugo u nas neunificira.

Ali, kao što sam rekao, nije stvar samo u tome što imamo mi celo ovo dosadašnje pozitivno zakonodavstvo, kojim se dopunjuje ovaj zakonski predlog i upravo sva ova tri zakonska predloga, nego imaju još, gospodo, i drugi zakonski predlozi, koje ustav predviđa i za koje ustav predviđa isti skraćeni postupak kao i za ove zakone, a osim njih ima i drugih zakonskih predloga. Tu vam moram najpre spomenuti zakon o centralnoj upravi. U njemu se baš govori o onom što bi se ovoj diskusiji htelo prikazati kao praznica i neodređenost, naime o nadležnosti centrale ministarstva. Zato nije opravdano gledati samo ovaj zakon o opštoj upravi i kritikujući ga tražiti, da se u nj unese ono, što je već u tome zakonu o centralnoj upravi rečeno i predviđeno. Pored toga, gospodo, imamo, mislim, osamnaest zakona o uređenju naših ministarstava. I tu su isto tako, kao što znate, mnogobrojni, a ja ću dodati i suviše mnogobrojni, zakonski propisi o toj nadležnosti, tako da se ne treba bojati kao da će se moći pojaviti sumnja, da li je ko u nekom slučaju u opšte nadležan i da nije predviđena nadležnost za neki posao. Pa onda, gospodo, imamo zakonski predlog o uređenju Državnog Saveta i Upravnih Sudova. A tu se specijalno i opširno govori o instancama, o kojima su neka gospoda juče govorila, tako da je predviđeno, da je dat odgovor na masu pitanja, koja su u ovoj diskusiji postavljena. Pa onda, gospodo, imamo predlog zakona o činovnicima, koji takodjer ima da dopuni ove prve predloge i da ujedno odgovori, opet na nekoliko pitanja, koja su ovde postavljena.

Pored svega toga gospodo, moraće se ipak izvršiti onako kao što je kazano i u tumačenju, kojim je sproveden ovaj zakonski predlog Skupštini, a zatim Zakonodavnom Odboru, revizija mnogobrojnih specijalnih zakona, koji su danas u snazi. Ja ću vas podsetiti da, kad smo radili onu reviziju uredba u ovom našem Zakonodavnom Odboru, mi smo tom prilikom u tim revidiranim uredbama predviđali, ponešto i na moju inicijativu, za mnoge poslove oblasne instance i sreske instance, pa će se u tom smislu morati izvršiti revizija celokupnog našeg zakonodavstva i — dopustite mi da kažem — moje je duboko uverenje, da, ako mi i to ne uradimo, onda neće biti uradjena ni polovina posla od organizacije opšte državne uprave i pomesne narodne samouprave. G. Dulibić je spomenuo nešto o finansijama, a ja slobodno mogu kazati, da malo koje polje dr-

žavne administracije i našeg narodnog i državnog života ima o kojem se neće morati baviti to naše dalje zakonodavstvo. Samo, gospodo, pitanje je, da li se može to sve od jedanput učiniti i drugo, da li je baš i potrebno da se sve to od jedanput radi.

Ja ću vam odmah kazati, da po mome mišljenju to nije potrebno. Oslobodjenje i ujedinjenje doneli su toliko promena i te su promene imale za posledicu, da je novo stanje povredilo mnoge interese, povredilo mnogo naviku, razorilo po neku zabludu i sva ta vredjanja pomogla su da se stvori to zakonodavstvo o kome se ovde govori. I kad mi tražimo i težimo, da se što je moguće manje nezadovoljstvo stvara, onda mi baš tim putem i treba da idemo, to jeste da ne menjamo sada sve ono, što baš ne moramo menjati, tako da ta praznina ili taj nedostatak ovih zakonskih predloga, u koliko je doista nedostatak, svakako ima svoju naknadu u tome, što po neku staru stvar koja sada služi, a ima medju njima i koje dobro služe, ostavljamo i dalje u istom stanju u kome su danas. S druge strane mislim, da mi ne treba dokazivati, da se nesumnjivo ne mogu svi ti poslovi za kratko vreme svršiti. Ja neću da govorim, da li ih može Ministarstvo da svrši. Na kraju krajeva Ministar može osnovati razne komisije, podeliti im poslove pa bi ih on i mogao svršiti, ali sem Ministra ima i nekoga drugog, a to smo mi, sa celokupnim svojim teškim političkim aparatom, koji je iza nas. Vi znate koji je to aparat i kako on sporo i teško dejstvuje i kako mi vrlo teško naše zakonodavne poslove radimo. I kada mi to tako znamo, onda nemojmo se čuditi što nam se i tako ogromni zadaci od strane g. Ministra ne stavljaju na pleća, kad unapred znamo, da mi taj tako veliki teret ne bismo mogli podneti. (**Dulibić:** Ali zašto je to?)

Zato, što je narod onako pocpan glasao na izborima, što je politički razvikan naš takav, pa mi, gospodo, i hoćemo — a i da ne ćemo moramo — da slušamo volju narodnu. Narod nas je ovde poslao i mi ne možemo drukčije nego poslovanje jedni s drugima ovakvi kakvi smo. Onaj deo naroda, koji je poslao mene i moje bliže drugove, poslao nas je da svršimo ove poslove ovako kako ih mi svršavamo. ((Jedan glas: Ali ih ne svršavate kako treba!) Za nas vredi samo onaj sud koji o nama donese narod i izbori. (Jedan glas: Na izbore! — Jedan glas: Narod vam neće zahvaliti!) Gospodo, ići ćemo i na izbore, to je nesumnjivo, ali kad im bude vreme. Dakle, gospodo, kad stoji to da mi imamo da svršimo taj veliki zakonodavni posao, koji mi ovako teško svršavamo i kad stoji i to, da mi materijalno ne bismo mogli svršiti jedan zakon, koji bi imao rećim 1000 paragrafa, da ga ne bismo mogli svršiti ni mi ovde niti naši drugovi u skupštinskom plenumu, onda nam ne ostaje ništa drugo nego da postepeno jedan po jedan zakon svršavamo. A od jednoga se zakona mora otpočeti i mi smo, evo, otpočeli sa ovim, a pred Zakonodavnim Odborom stoji i čitav niz ostalih zakona, koje je g. Ministar podneo, da ih redom svršite. S tim ćemo izići najpre pred Skupštinu i posle pred narod i samo kad svoj posao ovde uradimo, onda će biti logično da pozovemo narod, da on oceni taj naš rad i da nam on kaže da li je dobar ili rdjav.

Sada mi pak dopustite, da se osvrnem na neke zamerke, koje su učinjene suštini ovooga zakonskoga predloga. Samo hoću odmah da kažem, da ne mogu biti u tome iserpan pre svega za to, što ima zameraka, koje su sasvim detaljne i nisu značajne za

celokupnost zakona i o kojima se može govoriti u specijalnoj debati, ako bi gospoda, koja su te zamerke učinili ta pitanja opet pokrenuli. Tako se, gospodo, možemo objasniti o pitanju okružnih načelstva: zašto su ona zadržata kao što Ustav predviđa i zašto nisu ukinuta. Pa tako onda se može govoriti i o drugim stvarima.

Zatim, kao što sam u početku kazao i kao što je malo pre kazao i g. Kukovec, mi pri ovom zakonskom predlogu i pri našem odlučivanju o njemu stojimo na zemljištu ustavnim. To nam se ne spori, i ne bi se ni moglo sporiti. Naravno gospoda, koja govore protiv ovog zakonskog predloga, ona su i protiv ovakvog Ustava, pa se ja s toga i ne čudim tome što su ona u načelu protiv ovog zakonskog predloga. Ali isto tako neka se gospoda ne čude i neka ne zamere ni nama što mi, koji smo glasali sadašnji Ustav, branimo i hoćemo da izglasamo ovaj zakon, koji iz samoga Ustava i ističe. I neka nam priznaju, da mi u opšte i ne možemo drukčije nego samo po duhu i u smislu Ustava raditi. Pa ipak, gospodo, i ako bi bilo dovoljno samo da se pozovemo na Ustav, pa da onda ne odgovaramo na zamerke, koje su činjene ovom zakonskom predlogu kao nećem što iz samog Ustava proističe, ja ću biti slobodan odgovoriti na one između tih zameraka, koje smatram, da su i da se tiču suštine njegove.

Samo da se prethodno razumemo. Ja ne mogu uzeti da su neke od tih zameraka i ako se mnogo na njih polagalo u govorima, da su neke od tih zameraka nešto što se tiče suštine. Tako je na pr. jedan od govornika istakao kako ovo nije ništa »moderno«. Ja, gospodo, pre svega ne znam, da zakoni moraju imati osobinu da moraju biti moderni. Moderni moraju biti šesiri, kaputi, ali nauka i umetnost pa tako isto i politika i zakoni ne moraju biti moderni nego moraju biti dobri. (**Anton Sušnik:** Ali zašto moraju biti savremeni.) Sa vama se slažem, jer »moderno« i »savremeno« nije isto; ali i vi ako kažete, da nešto treba da bude savremeno, onda vam treba dokazivati koja to odredba nije savremena, šta ima u tom zakonu što je iz nekog pokojnog vremena. To, vidite, nije niko pokazao. To nam niko nije ni kazao. (Prekidanje, glasovi: Centralizam se preživio! On je predratna stvar, — Uzrujanost.) Ima, gospodo, ustanova i stvorova istorijskih, koje i ako nisu »večite« kao što je crkva i njene organizacije, ipak imaju u sebi stalnosti. I ovde sad kazato, da je »centralizam« predratna stvar i gospoda su u tom smislu kritikovala Francusku, koja nije samo predratna, nego i poratna: ona je sad kao i pre centralistička država. (Dr. **Hohnjec:** Koja će da se decentralizira. — Uzrujanost.) Ali, glavno, moram kazati, da je taj preker nama od strane poslanika, koji je kritikovao Francusku, na vrlo pogrešnu adresu upućen, jer mi što radimo nije ono, što i dosadašnje stvoreno stanje u Francuskoj. (Dr. **Jos. Hohnjec:** Jeste!) Nije. Jer u Francuskoj, gospodo, kao što je kazao g. Sušnik, postoji zaista centralizam sa vrlo malim samoupravnim slobodama; mi, naprotiv, delimo i oštro odvajamo jedne poslove, koje zadržavamo za opštu državnu upravu, a druge i to mnogobrojne poslove, potpuno predajemo u ruke lokalnom stanovništvu, sasvim protivno onome što se u Francuskoj radi. I kad ipak hoće da se kaže, da je ovo isto što je u Francuskoj, to je netačno, a kritike, koje nam se upućuju, neumesne su, jer ne pogodjaju cilj.

Još nam se kaže, da se već i u Francuskoj traži nešto drugo. I ja to znam, gospodo, poodavno; a i tako isto znam još dve stvari. Prvo znam, da je ono, što se u Francuskoj traži, još neodređeno i nekonkretizirano i da se oni, koji ta pitanja pokreću, vrlo malo slažu u tome što hoće i predlažu kako da se današnje stanje izmeni i da je cela ta reforma u opšte stvar budućnosti. Dakle, gospodo, svi znamo za te zahteve decentralizacije u Francuskoj; ali ne vidim, da ih opšta saglasnost podržava, da je narod u tom pravcu glasao i da bi pod pritiskom tako izražene volje naroda bilo nešto na tome uradjeno. Nije ta težnja, gospodo, postala opšta i veliko je pitanje, hoće li postati. U pravu sam sumnjati u to po iskustvu sa drugim jednim pitanjem. Ja sam u ovome domu i pre rata i posle rata mnogo slušao od krajnjih zastupnika predstavništva manjine, kako Francuska hoće taki sistem predstavništva manjine, u kojemu će manjine biti potpunije, pravednije i idealnije predstavljene, nego li su u nas, sve prema onom što su zastupnici toga pokreta u Francuskoj pisali. A kad je Francuska prišla da to i na delu primeni, onda je ona celu reformu izvršila vrlo obazrivo i zastala dosta iza onoga što je kraljevina Srbija pre rata imala! To su fakta. Jedno je, gospodo, ono što profesori i publicisti pišu za budućnost, a drugo je što narod i parlamentarni život ostvaruje i da se mi sad za takim apostolima budućnosti povodimo i da nešto, čega nema ni u mnogo razvijenijoj zemlji nego što je naša, na brzu ruku uvodimo, ja pravo da vam kažem ne mogu naći dovoljno razloga. Po mom dubokom uverenju, za pravilno rešenje našega pitanja, potpuno je dovoljno, kad hoćemo da ostvarimo malo pre pomenuto administrativno dvojstvo, kad hoćemo da odvojimo što je za državne organe na jednu stranu, a na drugu ono što je za samoupravne organe.

Gospoda su protiv toga. Oni hoće da celokupna uprava bude u rukama tih narodnih slobodnih samoupravnih organa i navode za to kao primer Englesku.

Na to moram, gospodo, da kažem pre svega, da je Engleska u Evropi jedan izuzetni primer, a za kojim ostala Evropa — skupa uzeta — ne ide. I onda, da se zapitamo, gospodo: jesmo li opet i mi medju drugim evropskim državama po međunarodnom položaju s obzirom na naše susede i po našem razvitku nešto izuzetno, da moramo biti izuzetni specijalitet, van evropskog kontingenta, da se taj insularni specijalitet, u nas presadjuje? Ja pravo da vam kažem ne vidim, da smo jedan tako izuzetan specijalitet.

Drugo gospodin Sušnik je istina lepo, kao što on uopšte o ovim stvarima lepo govori, juče o sistemu u Engleskoj govorio, ali dopustite mi da nešto malo dopunim ono što je on kazao. Gospodo, cela engleska istorija imala je dve faze s pogledom na ovo o čemu govorimo. Jedna je faza ona, kad je osnivana i utvrđivana engleska država, a jedna je ona, kad je već bila stvorena i obezbedjena engleska država, tako da nije imala nikakve brige, nego da joj granice njene ne budu pod kakvim uticajem ili pretnjom spoljnih neprijatelja. Za ovo je ona uništila kao, što znate flotu prvo špansku, posle holandsku, zatim francusku i sada nemačku, i pod takvom zaštitom svoga mora ona je svoje specijalne ustanove mogla razvijati i mogla izraditi i zadržati onakvu samoupravnu slobodu. Ali dok nije došlo do toga, ne može od sebe udaljiti sve što joj je pretilo,

šta su u onoj prvoj fazi bili i radili grofovi u grofovijama, kojima su na čelu. Oni su bili od prilike ono što su naši pukovnici po okružnim komandama ili u pojedinim pukovima. To su bili oficiri engleskoga Kralja, koji su tada bili prema njima u istom položaju u kom su i pukovnici naši kod našega kralja. (Dr. **Josip Hohnjec**: Bili su takodje za parlamentarizam!) Ne, gospodine Hohnjecu! Vi mešate ono što je bilo posle i ono što je bilo pre, a u istoriji se može praviti ta razlika, jer sve u istoriji biva u vremenu i u mestu. Stvaranje parlamentarizma doista je posle došlo, ali u prvo vreme bilo je ovako kako rekoh i dugo je tako trajalo. U ostalom, ko god je malo srednji vek učio, zna što su svi ti razni grofovi i markgrofovi i hercegi bili prema vladaju: da su to bili njegovi ratni drugovi, vojne starešine njemu potčinjene, koji su se zakleli njemu na revnost i ošnivači ustavnosti i parlamentarnosti. I, gospodo, kad to stoji onda vi meni dopustite, da ja malo vodim računa o tim stvarnim prilikama engleskoga razvitka i da konstatujem fakat, da smo mi još u onoj prvoj engleskoj fazi. Samo naravno ja ne sanjam, da nam naši pukovnici budu na čelu naših grofija, kao što je to bilo onda u Engleskoj, ali vam moram ponoviti, da smo mi u toj prvoj fazi. I kad to stoji, da smo mi tek osnovali svoju državu, da tek branimo i uređujemo našu državu, onda moramo i na tu stranu misliti, i to misliti pre svega drugoga!

Ja vas tako isto moram podsetiti, da smo se mi mogli uveriti iz svega onog što smo čitali za vreme rata, a i posle rata, kao i iz raznih obelodanjenih dokaza, koliko su pojedine velike države radile i vršile na teritoriji i medju stanovništvom drugih susednih ili udaljenih država i velikih i malih. Iz toga smo saznali kako spoljašnji uticaji ne prezaju od najrazličitijih akcija u drugim državama. I to je, gospodo, prešlo u takvi običaj, da se moraju ozbiljne mere preduzimati protiv njega. Mi možemo sada znati svi, da je akcija bilo u Srbiji pre rata, a ja mislim, da mi svi dobro znamo, jer svi možemo to videti po štampi, koja izlazi u našoj otadžbini, da se to nastavlja u našoj ujedinjenoj otadžbini posle rata. I kad stoji, da ima takvih uticaja, mi moramo taj fakat u svakoj prilici imati na umu. Vidite, gospodo, mi smo u jednom specijalnom delikatnom položaju, jer kod nas ima ne pojedinaica nego čitavih i to jakih struja, koje van države traže na strani potpore protiv ustavnih predstavnika naše države. (Glas: To je žalosno.) Doista, žalosno, ali to je fakt, o kojem treba voditi računa i kad on stoji, onda mi, gospodo, takvim i sličnim strujama, koje mogu vrlo lako dobiti prevlast u pojedinim samoupravnim ustanovama, ne smemo najbitnije interese državne poveriti u ruke, nego smo državne poslove podelili, pa jedan deo zadržali, da njima upravljaju pouzdani državni organi.

Zato, mi, gospodo, i ne možemo pristati na predlog, da se oblasni veliki župan i stavlja na trojni predlog oblasne skupštine. Mi moramo odvojiti poslove samoupravne i poslove državne i poslove državne imaće u rukama svojim veliki župan bez ikakvih razornih uticaja, koji bi se mogli iz kojegod oblasne skupštine pojaviti. To je takvi obzir, da sam ja uveren, da o njemu svaki sinove zemlje mora voditi računa. Sad može biti i optimista medju nama, koji će kazati... (Dr. **Josip Hohnjec**: I policija!) Dakako i policija. U svakoj zemlji mora biti poli-

eije, ako ta zemlja hoće da živi. (Prigovori i preprička medju poslanicima!)

Kad neko u našoj zemlji kaže o sebi i svojim pristalicama: »Mi smo jedan zaseban narod!« Pa stane prisvajati velika prava nad svim ostalim narodom, onda morate kazati tom izdvojenom narodu: »stoj!« (Dr. **Josip Hohnjec**: Onda dolaze žandarmi!) Jest žandarmi! Nije narod onaj ili samo onaj, koji se odmeće od zajednice, nego je narod cela zajednica i to zajednica savremena i ona prošla i ona buduća. A mi ne damo, da se celina otadžbine, kao nasleđstvo sviju nas, nasledjeno od zajedničkih predaka, prodaje za jedan tanjir sočiva, zato što je neko u jednom trenutku gladan ili nezadovoljan.

Kaže nam se ipak, gospodo, da je narod protiv ovoga što mi radimo i da ovo nije demokratski. (Prigovori i prekidanja.)

Predsednik **Miša Trifunović**: Molim, gospodo, da ne prekidate gospodina govornika.

Ljuba Jovanović: Gospodo, teorijski — kako naročito Sloveni imaju običaj da izvode teorije do njihovih krajnjih konzekvenca — teorijski se može ići do anarhije tražeći demokratiju kakvu neki traže i onda je svaki čovek sebi sam i žandarm i sudija i vojnik i pop i sve. To je kad se ide do kraja, a do kraja se ide kad se zaboravlja, da smo mi ovde jedna celina i da mi svi imamo tej celini da poslužimo. Istina, ima slučajeva gde se mora voditi računa o čoveku o pojedincu, ima slučajeva gde se mora voditi računa o opštini, a ima slučajeva gde se mora voditi računa i o kotaru ili srežu ili o jednoj većoj oblasti ili ako hoćete i o pokrajini. Ali ima slučajeva, gde se mora voditi računa samo o celokupnoj državi o otadžbini. Mi hoćemo to dvoje, celinu i deo brige o njima da odvojimo, samo što vi kažete, da je to odvajanje birokratski, militaristički pa čak i imperijalistički sistem. Dopustite mi da to poručim i da u isto vreme pokažem, da to nije istina. Mi polazimo, isto tako kao što i naši protivnici, od naroda: samo mi odvajamo poslove u one poslove, koji su opšti, zajednički celom narodu i takve poslove upućujemo u ovu kuću, kuću predstavnika celoga naroda i u one vlasti, koje iz ove opšte kuće izlaze i koje njoj odgovaraju; a ono što nije zajedničko i opšte celom narodu, nego što pripada pojedinim njegovim delovima, bilo jednom čoveku ili stotini njih, opštini ili srežu, ili oblasti, to dajemo njima u ruke. I tu se, gospodo, mi razlikujemo; što bi naši protivnici hteli da od ove zajednice stvore nekoliko odvojenih zajednica, a to je, gospodo, negiranje bića ove otadžbine i ovoga naroda, jer se mi protiv toga s razlogom boramo. (Nastaju mnoga dobacivanja medju poslanicima.)

Meni je žao, gospodo, što govorim dugo, ali govorim dugo zato, što mi se ovde neprestano upada u reč.

Ja sam pre konstatovao, da se nama zamerava što ne zavodimo u nas nešto što je unikum, što je van kontinentalne Evrope, a sad se čvet kaže da je baš ovaj naš sistem takav kakav u Evropi nema i zaboravlja se pri tome na onu istu Francusku, na Italiju, na Španiju pa i na Nemačku, koja je centralistička u pojedinim svojim delovima. (Dr. **Josip Hohnjec**: Pa i federativna!) Pozivate se često na nemački centar i na njegove decentralistične zahteve, ali — uveren sam — kad bi se sutra ujedinio Salzburg i Beč sa Münchenom i Berlinom, onda bi centar tražio centralizam da bolje podvlasti protestantske delove Nemačke. To se tako redovno radi.

Zašto Bavarsku ne dele na pojedine samostalne delove kao što se ovde od nas traži? (Nastaju dobacivanja. — Glas: To mi netražimo.) Zašto vaši tamošnji jednomišljenici to ne traže? Gde neko može u danom trenutku da bude sveučačan, tu on ne traži decentralizaciju. Dokle su struje s desna bile sveučačne u Francuskoj, dotle su one bile za centralizam, osnivale su ga i branile, a kad su izgubile vlast, onda su počele tražiti posebnu vlast u provincijama. (Nastaju duga prigovarivanja.) Vidite tim načinom kako radite (obraća se odbornicima pučke stranke) onemogućavate ili smatate onim strujama i predstavnicima pravog samoupravnog pravca, koji hoće da taj sistem u smislu Ustava kod nas uvedu; smatate im, da oni u svojem radu do kraja i uspeju, a posredno i nehotice pomažete onaj istinski centralizam, koji vi sami najmanje volite. A ja sam, gospodo, mirno u tome položaju da u javnim sednicama moram u glavnom da se borim protiv desnice, a na privatnim političkim skupovima da moram ovaj sistem braniti od onih, koji bi hteli da ga suze, što svakako Vama ne bi bilo milo. (Dr. **Josip Hohnjec** upada u reč.) Gospodine doktore, ja Vas poštujem, ali mi treba da budemo kolegijalni jedan prema drugom i da puštamo jedan drugoga da govori. Eto malo je uzelo reč gospodin Kukovec, a Vi mu s Vašim drugovima niste dali da govori. (Jedan glas: On je govorio neistinu.) To je suviše dogmatičarsko gledište prisvajati sebi pravo za namenjenu ocenu i presudu: Protivnik govori neistinu. Drugi su ti, koji imaju da sude, da li mi govorimo istinu ili neistinu.

Izvinite me što moram još malo da govorim, gospodo! Ja bih hteo da se zadržim malo na predlogu trojne kandidacije velikih župana. Ja sam već kazao, da iz obzira prema državnim interesima, a o njima sam u ranijim debatama u Skupštini opširno govorio, mi to ne možemo primiti, ali ima i drugi razlog, što to ne možemo da učinimo, a to je iz obzira prema samoj samoupravi. Jer, gospodo, država bi u svakom slučaju htela da se brani i htela bi, da na mestu toga velikog župana ima čoveka pouzdanijega i odanoga njenom jedinstvu i njegovim interesima. I kad bi se usvojilo, da se taj čovek može dlobiti samo po trojnoj kandidaciji oblasne skupštine, šta bi bila onda neminovna posledica? Bilo bi to, da bi oblasna skupština bila birana pod uticajem centrala, jer bi centrala u ime državne i narodne celine htela da se obezbedi od struje, koje bi joj kroz skupštinu mogle nameštati nepouzdanе velike župane. Tako je dogmatički, kad se propoveda sa katedre, ali na delu bi svaka država radila onako kako ja predviđjam pa bi tako radila i država koju hoće gospodin Hohnjec.

Kad ništa drugo ne bi bilo nego slika terora, koji se vrši u nekim delovima zemlje baš nad predstavnicima ideje državnog jedinstva, to bi nam davalo razloga, da mi o ovim stvarima i mogućnostima mislimo. Zato Vam opet kažem: ako hoćete pravu samoupravu u opštini, srežu i oblasti, onda morate podeliti poslove, pa ono što je državno neka bude državno, a no što je pomesno neka bude pomesno.

Ipak ovo ne znači, niti mora značiti, da mora značiti, da mora biti rata izmedju velikoga župana i oblasti ili rata izmedju kotarskog poglavara i sreske skupštine. Ja ću da vas podsetim na jednu stvar, a ovde ima dosta gospode, koja je znaju. U Austriji namesnici nisu naravno postavljeni na predlog pokrajina, ali znamo, da su bili redji sluča-

jevi, da su ti namesnici bili u pravome ratu sa samoupravnim pokrajinskim vlastima. (Dr. **Josip Hohnjec**: Bilo je više puta!) Bilo je, ali je po pravilu bilo i kolaboracije među njima. Bilo je dakle i jedno i drugo. I kad u toj Austriji, koja nije bila narodna država i koja nije imala na sreću ciljeve narodne, nije moralo dolaziti do borbe i kad je i tu moglo biti i bilo mira i kolaboracije državnih i samoupravnih ustanova, zašto onda pretpostavljati, da će u našoj državi takve borbe biti. Kad god govorimo o našoj državi i ustanovama njenim, mi treba da sa više poverenja o njima govorimo i da radimo u tom smislu, a moje je, gospodo, duboko uverenje, da će, ako ne baš u svakom slučaju, ali u velikoj većini slučajeva, te kolaboracije biti čak i onda, kad oblasna skupština po svome sastavu bude drugoga političkoga pravca nego li veliki župan.

Ali, gospodo, nije samo to, nego kao što sami znate, po ovom predlogu treba jedan deo poslova iz centrale beogradske preneti u veliko županstvo i oblasti. Vi ste već čuli, a to će se još bolje videti iz onoga, što će se dalje govoriti i kod ovoga zakona i kod drugih ovih zakona, da se veliki deo poslova, koji se sad svršavaju u centrali, namenjuju da se svršavaju kod velikog županstva. To je ta tako zvana kancelarijska, administrativna dekoncentracija. Ja o njoj neću da opširnije govorim, već je samo s pogledom na ovo glavno pitanje spominjem i jer je nesumnjivo, da što god se poslovi od Beograda primiču bliže narodu, to je velika olakšica u brzini administracije, kao što je nesumnjivo i to, da će se ti poslovi vršiti bolje i pravilnije kad dolju bliže narodu, koji će nastojati na tome da se oni dobro svrše. Ali ja hoću da kažem drugo nešto, a to je, da će ti poslovi, kad budu svršavani u oblasnim središtima, biti i tamo pod nekim nadzorom onih narodnih izabranika, oblasnih poslanika baš i onda kad to izrečno ne piše u zakonu.

Ima mnogo i mnogo stvari, koje se u našim ministarstvima rade pod izvesnim uticajem, ponekad, prosto da kažem, i pod saradnjom gospode narodnih poslanika i to ne samo onih iz većine nego i onih iz manjine i to proporcionalno može biti više pod uticajem gospode iz manjine nego one iz većine. Kada se zna, da je to u praksi i kod svih drugih parlamenata, onda možemo slobodno izvesti, da će se ti poslovi, u koliko se iz centrale prenesu u velika županstva, svršavati pod tim nadzorom mesnih, oblasnih narodnih predstavnika. Kad se i sa te strane posmatra ovo pitanje, vidi se, da je još jednom predložena dekoncentracija nešto što se primiče demokratizmu i što se ne može tako prosto nazvati nekim birokratskim centralizmom.

Kad to, gospodo, stoji, ja mislim, da mogu završujući reći, da je u svakom slučaju ovaj zakonski predlog jedan korak bliže ne samo sredjivanju naših prilika i uvodjenju Ustava u život, nego da u isto vreme jedan korak, kojim mi od starih birokratskih ustanova ili specijalno od onoga birokratizma, koji

je carevao u celom habsburškom okviru i u Bosni i Hercegovini i u Dalmaciji i u Kranjskoj i u Zagrebu, gde se sad hoće da predstavi kako je ovo: uzbijanje volje suverenoga hrvatskoga naroda i ako se vrlo dobro zna ko je tamo vladao i ko je bio onaj predstavnik hrvatske državne suverenosti, — prilazimo jednom drugom stanju, koje je bliže narodu i koje će odgovarati više ne samo interesima celine i opštim narodnim interesima nego baš i interesima tih svih pojedinih delova naše države. (Jedan glas: A u stvari biće veći haos.) Veći haos ne može biti od ovoga, koji je nehotice zasnovan od 1. decembra 1918. godine, kad se htelo privremeno sačuvati stoti deo svim narodnim Većima verujući, da će to trajati samo nekoliko meseca, pa se posle htelo da perpetuiru, i ako su se u početku svi slagali, da se to ima zameniti nekim boljim uredjenjem, ali — ne vi (obraća se odbornicima Jugoslovenske pučke stranke), koji ste ovde sa nama, već drugi — hteli bi ovo stanje perpetuirati i dalje, jer vide, da je pravi veliki i znatan izvor sadašnjega nezadovoljstva baš u tom perpetuiranju. Ali zato opet mi hoćemo, da presećemo taj izvor nezadovoljstva i hoćemo da samo ovo uradimo, te molimo, da i vi svi nama na tome poslu sudelujete. (Pleskanje.)

Predsednik **Miša Trifunović**: Gospodo, ima još govornika i posao ne možemo svršiti. Ja Vam predlažem, da današnju sednicu zaključimo, ali pre svega ja molim svu gospodu poslanike, koji imaju da podnesu predlog kod pojedinih članova ovoga zakona, da to podnesu na idućoj sednici, kako bismo kad bude počeo specijalan pretres, odmah imali taj predlog, da ne bismo gubili vreme, inače će se dangubiti, ako ne budu podneseni na vreme pismeni predlozi.

Ja Vam predlažem za iduću sednicu:

1. Izveštaj Predsedništva Zakonodavnog Odbora o zakonu o dodacima na skupoću službenika, penzionera i penzionerki državnih saobraćajnih ustanova, koji je zakonom rešen na 36. sednici Zakonodavnog Odbora;
2. Nastavak pretresa u načelu izveštaja pododbora za podelu zemlje na oblasti o projektu zakona o opštoj upravi;
3. Pretres izveštaja pododbora za podelu zemlje na oblasti po projektu zakona o oblasnoj i sreškoj samoupravi;
4. Pretres izveštaja pododbora za proučavanje zakonskog predloga o rasprostiranju važnosti zakona o uredjenju okruga i srezova za Kraljevinu Srbiju na teritoriju ranije Kraljevine Crne Gore;
5. Pretres izveštaja pododbora o projektu zakona o centralnoj upravi;
6. Državni Savet; i
7. Podela zemlje na oblasti.

Današnju sednicu zaključujem, a iduću zaključujem: za sutra u 9 i po časova pre podne.

(Sednica je zaključena u 12 časova.)